

AZ ŐSLAKOS NÉPEK JOGAINAK NEMZETKÖZI VÉDELME, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ŐSLAKOS GYERMEKEK HELYZETÉRE

Absztrakt

Az őslakosok állandó diszkriminációnak és súlyos nélkülözésnek való kitétsége a mai napig számos területen fellelhető jelenség, ráadásul mindez különösen érinti az őshonos származású gyermekek mindennapjait és lehetőségeit is. Jelen tanulmány az őslakos és törzsi népek jogainak nemzetközi védelmét helyezi fókuszba, kiemelt figyelmet szentelve az őslakos gyermekeket érintő kritikus kérdésekre.

Kulcsszavak: őslakos népek, diszkrimináció, gyermeki jogok, gyermekvédelem, nemzetközi jog.

BEVEZETÉS

Kétségtelen, hogy nemzetközi szinten számos kezdeményezés, ajánlás és különféle egyezmény született már az őslakosok jogainak rendezése érdekében, habár olyan általános érvényű nemzetközi dokumentumot mégsem lehet felmutatni, amely az egész nemzetközi közösségre kötelező volna. Jelen tanulmány elsődleges célkitűzése azonban az, hogy az őslakos népekre, s így különösképpen az őslakos származású gyermekekre vonatkozó valamennyi nemzetközi joganyag összegyűjtésével és elemzésével rávilágítson azokra a kritikus kérdésekre, amelyek jelenkorunkban is felmerülnek, továbbá hogy átfogó képet nyújtson az olvasóban azokról a problémákról, amelyek az érintett közösségek életét jelenleg is jelentősen befolyásolja és meghatározza.

1. FOGALMI ALAPVETÉSEK

Mindent megelőzően szükségesnek tartok áttekinteni bizonyos definíciókat és egyes elhatárolásokat is, hiszen ezek ismerete elengedhetetlen alapot képeznek a téma alapos áttekintéséhez és vizsgálatához egyaránt. Hagyományos ismereteink mellett – s főként az általánosított közvélekedés szempontjából – szeretnék olyan meghatározásokra rávilágítani, amelyek nemzetközi aspektusból szemlélve pontosabb képet nyújthatnak az olvasó számára.

1.1. A gyermek

Amikor gyermekekre gondolunk, elsőként egy bizonyos korosztály juthat eszünkbe; azok a kiskorúak, akik a tizennyolcadik életévüket még nem töltötték be, kiegészítve azzal a fontos ténnyel, hogy a magyar szabályozás értelmében a kiskorú házasságkötés révén nagykorúvá válik¹ – mindehhez alapot merítve részben az általános emberi jogi ismeretekből, részben az ettől kevésbé általános jogászai gondolkodásmódból.

A továbbiakban azonban – legfőképpen e tanulmány nemzetközi irányultságára tekintettel – a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény (továbbiakban: Gyermekjogi egyezmény) adta meghatározást szeretném kiemelni, melynek értelmében a gyermeknek minősül az a személy, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, ám kivételt képez ez alól, ha az illető a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.²

1.2. Az őslakosok és az őslakos népek

Az őslakos – egyes források szerint a bennszülöttekkel szinonim értelemben használatos – kifejezés is olyasmi, amiről az embernek van egy általánosságban kialakult képe; Körtvélyesi Zsolt szavait idézve, többünkben

¹ Ptk. IV. cím, 2:10. § (1) bekezdés.

² Gyermekjogi egyezmény: 1. cikk.

elképzeléseinkkel hasonló jelenség elevenedhet fel e sorok láttán: *Ha ma Magyarországon az őslakosok kifejezést halljuk, valószínűleg valamilyen egzotikus, tarka, tollas (vagy épp hiányos) viseletű emberek jutnak eszünkbe, akik távol a „civilizációtól” valamilyen varázslatos vidéken élhetnek.*³

Helytálló lehet, ha úgy tekintjük, hogy az őslakos egy hely legkorábbi ismert lakója; különösen egy olyan helyé, amelyet egy ma már uralkodó csoport gyarmatosított.⁴ Az őslakos népek tekintetében ugyan egységes, a nemzetközi jog által egyhangúlag elfogadott definíció nincsen, mégis mondhatjuk, hogy e jogterületen a legelterjedtebb kifejezés az *ún. indigenous people*, amely őslakosként, illetve bennszülöttként fordítható, s amely kifejezés olyan embert takar, aki tősgyökeresként mindig is az adott területen élt.⁵

Mindemellett az őslakos népek fogalmának jogi tartalmáról egy irányba ható, mégis eltérő meghatározásokat találhatunk, amelyek közül a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (továbbiakban: ILO) – az Egyesült Nemzetek Szervezetének (továbbiakban: ENSZ) egyik speciális intézménye – általi meghatározást szeretném kiemelni, hangsúlyozva azt, hogy az őshonos kisebbségek közül a nemzetközi jog külön kategóriaként tartja számon az őslakos népeket, mely fogalmat az ILO a különböző nemzetközi egyezményekben *bennszülött lakosságként* határoz meg.⁶ Az ILO szóban forgó egyezménye értelmében azon független országokban élő népeket kell bennszülött népeknek tekinteni, akik annak a népnek a leszármazottjai, akik a hódítás vagy gyarmatosítás, illetve az államhatárok kialakítása idején az országot vagy azt a földrajzi régiót lakták, amelyhez az ország tartozik, illetőleg akik jogi helyzetüktől függetlenül fenntartják valamennyi társadalmi, gazdasági, kulturális és politikai intézményüket.⁷

1.3. Az őslakos népek kisebbségektől való elhatárolása

Köztudott, hogy a világ eltérő pontjain más és más társadalmi helyzettel szembesülhetünk. Például Dél-Amerika tekintetében megállapíthatjuk, hogy jelentős őslakos közösség létezik ott, ámbar kisebbségben vannak; az afrikai országok lakossága pedig gyakran több különböző etnikai vagy nemzeti csoportból áll, viszont egyik sincs többségben. Európában ugyancsak azt a megállapítást tehetjük, hogy az állam többségi lakosságot alkotó fő nemzete mellett a nemzeti kisebbségek kisebb számban léteznek. Ezzel párhuzamosan megfigyelhető, hogy az ENSZ dokumentumai az őslakos népek helyzetét a kisebbségektől elkülönítve kezelik, ám ez nem jelenti azt, hogy az őshonos népek ne lennének jogosultak az egyes, kisebbségek megóvását célzó jogszabályi rendelkezések nyújtotta védelemre.⁸

Érdeemes számításba vennünk azt a szempontot is, amely szerint az őslakos népcsoportok őslakosként történő elismerése alapvetően politikai eredetű kérdésre vezethető vissza, és az államok egy adott hányada csak akkor hajlandó ezt megtenni, ha az őslakosok számára biztosított jogok nem járnak majd a kisebbségi jogok körének kiszélesítésével, bővülésével. Ezenfelül az, hogy az őslakos népek jogai relatíve könnyebben nyernek elismerést, eredeztethető onnan is, hogy az általában kis létszámukból, valamint gyenge érdekérvényesítő képességükből kifolyólag a többségi társadalom nem tekint rájuk az állam integritását fenyegető potenciális veszélyforrásnak.⁹

Miután azonban megvitatásra került az őslakos népek – szerteágazó, mintsem egységes – definiálása, szükséges kitérni arra is, hogy kiket is illethet a „kisebbség” jelző. A kisebbségfogalom fontos kritériuma lehet, hogy az érintett csoport az adott közösségen belül számszerű kisebbségben legyen, azonban még ennek

³ KÖRTVÉLYESI ZSOLT: Az őslakos népek jogai, in: *Pro minoritate*, 2009. ősz, 10.

⁴ Merriam-Webster: *Definition of indigenous*. (elérhető: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/indigenous#other-words>, letöltve: 2022.07.20.)

⁵ MARINKÁS GYÖRGY: *Az őslakos népek védelmének aktuális jogi kihívásai*. PhD értekezés, Miskolci Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2016, 14.

⁶ TÓTH MIHÁLY: *Az „őslakos népek” fogalmának jogi tartalmáról és a nemzeti kisebbségek anyaországuk létezésén alapuló megkülönböztetéséről* (2020) (elérhető: <https://kmf.uz.ua/hu/az-oslakos-nepek-fogalmanak-jogi-tartalmarol-es-a-nemzeti-kisebbségek-anyaországuk-letezesen-alapulo-megkulonbozteteserol/>, letöltve: 2022.07.20.)

⁷ 1989. évi 169. sz. Egyezmény a bennszülött és törzsi népekről a független országokban, I. rész, 1. cikk, (b) pont.

⁸ SZALAI ANIKÓ: *Same Target from Different Angles? Anti-discrimination, Protection of Minorities and the Rights of Indigenous Peoples in the UN*. Pécs Journal of International and European Law, 2014/1., 43.

⁹ MARINKÁS: i. m. 28-29.

hiányában is beszélhetünk kisebbségekről, ha a társadalom többi tagjához képest valamilyen más hátrány sújtja őket; gondoljunk csak a nőkre: gyakran esnek a kisebbségvédelem fogalma alá, holott egyes társadalmakban számszerűen többségben vannak.¹⁰ Emellett felmerülhetnek még olyan elemek, mint a bőrszín vagy a származás, viszont összességében megállapíthatjuk, hogy a kisebbségek meghatározása is hasonlóan szerteágazó lehet, annak ellenére, hogy legtöbbször mégiscsak egy hasonló gondolatmenetből indulnánk ki.

Az előzőekben láthattuk tehát, hogy a nemzetközi jog különbséget tesz az őslakos, valamint a kisebbségi csoportok között, eltérő jogokat garantálva a részükre. Itt említhető többek között, hogy a népeket, nemzeteket megillető önrendelkezési jog az őslakos népek számára is adott, míg a kisebbségeket nem illeti meg ugyanez; azonban az őslakos népeket az önrendelkezéshez való jog belső aspektusa illeti meg, amely hasonlóan értelmezhető a csoportosan gyakorolt kisebbségi jogokhoz, mint amilyen a politikai döntéshozatalban való részvétel, vagy az önkormányzás lehetőségei.¹¹

2. A GYERMEKJOGOKRÓL ÁLTALÁNOSÁGBAN

A gyermeki jogokról ma már számos jogforrás tartalmaz rendelkezéseket, legyen szó mind a hazai szabályozásról, mind pedig egyéb nemzetközi egyezményekről. Utóbbi körből kiemelkedőnek mondhatjuk – a korábban már említett – Gyermekjogi egyezményt, amely az első olyan dokumentum, ami kifejezetten a gyermekjogokkal foglalkozik, azoknak érvényre juttatása érdekében állami és szülői feladatokat és kötelezettségeket egyaránt meghatározva.¹²

Emellett több nemzetközi vonatkozású szabályozás is említhető, amelyekben szintén helyet kapott a gyermekek érdekeinek megóvása. Itt megemlíthető többek között az ENSZ által 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, amely hatalmas előre lépésnek számított az emberi jogok elismerése tekintetében, habár a gyermekjogokat illetően szükséztűn mondható. Ennek ellenére jelentősége vitathatatlan, hiszen e nemzetközi dokumentum fontos alapokat fektetett le 25. cikkében, melynek értelmében a gyermekkor különleges gondoskodásra, támogatásra jogosít, illetőleg minden gyermek, akár házasságból, akár házasságon kívül született, azonos szociális védelemben részesüljön.¹³ Emellett a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya is beilleszthető e sorba, annak 23., valamint 24. cikke alapján, amelyek értelmében egy esetleges házasságfelbontás esetén rendelkezni kell a gyermek szükséges védelméről, továbbá kimondja, hogy minden gyermeknek különbségtétel nélkül joga van arra a védelemre, amelyet őt kiskorúságából következően a családja, a társadalom, valamint az állam részéről megillet, és joga van ahhoz is, hogy állampolgárságot szerezzen. De szól arról is, hogy a gyermeket születése után el kell nevezni és anyakönyveztetni kell.¹⁴

Az Európai Unió, ezen belül is az Európa Tanács gyermekjogi tevékenysége szintén jelentősnek mondható. Legfontosabb emberi jogi dokumentuma minden bizonnyal az Emberi Jogok Európai Egyezménye, amely már konkrét rendelkezéseket tartalmaz a gyermekekre vonatkozóan. Ezek között említhető például az érintett egyezmény 8. cikke, amely a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot biztosítja, de különösen fontos lehet a gyermekekre tekintettel a 3. cikk rendelkezése is, amelynek értelmében tilos a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód és büntetés.¹⁵

Az említetteken kívül számos nemzetközi dokumentum szentel figyelmet a gyermekjogok, ezáltal a gyermekek érdekeinek védelmére, a lista tehát bővíthető. A továbbiakban azonban a Gyermekjogi

¹⁰ IJOTEN: *Kisebbségek*. (elérhető: <https://ijoten.hu/szocikk/kisebbssegek>, letöltve: 2022.08.30.)

¹¹ Marinkás: i. m. 26.

¹² SZEIBERT ORSOLYA: *Családi jog*. ELTE Eötvös Kiadó, második, átdolgozott kiadás, Budapest, 2019, 143.

¹³ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata: 25. cikk.

¹⁴ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya: 23. cikk -24. cikk

¹⁵ LUX ÁGNES: „A gyermekek jogai” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András) (elérhető: <http://ijoten.hu/szocikk/gyermek-jogai>, letöltve: 2022.10.12) 8. o.

egyezményre szeretnék koncentrálni, hiszen kétségtelen, hogy ezen megállapodás a legeklejtőbb példája mindannak, amit nemzetközi szinten gyermekvédelemnek hívhatunk.

2.1. A gyermekjogok mibenléte és védelmének alappillérei

A gyermeki jogok forrásait tágabb és szűkebb értelemben rendszerezhetjük, mely szempont alapján az előbbi csoportba az emberi jogok, az állampolgári jogok, tehát minden embert megillető jogok sorolhatók, míg a szűkebb értelemben vett forrásoknak olyan gyermekjogi normák tekinthetők, amelyek kizárólag a gyermekekre vonatkozathatók. Mégis azt mondhatjuk, hogy a gyermekek jogai több ponton eltérnek és nem egyenlők az általános emberi jogokkal, hiszen az emberi jogokból levezethetőek a gyermekek jogai, ám fordítva ugyanez nem állja meg a helyét, vagyis a gyermeki jogokból nem következtethetünk az általános, minden embert megillető jogokra.¹⁶

A kérdésre tehát, hogy *mik a gyermekjogok*, e különleges normák jogrendszerbeli elhelyezkedésével is választ adhatunk, mindenekelőtt azonban olyan szempontoknak kell figyelmet szentelni, mint amilyen a gyermekkorhoz fűződő kizárólagosság, vagy mint amilyen az állam felelőssége és aktív szerepvállalása e jogok védelme és minél szélesebb körű érvényesítése tekintetében.

A következőkben pedig röviden azt a három jelentős alappillért szeretném megvizsgálni, amelyekre a Gyermekjogi egyezmény épül. Ezek a következők:

- *a gondoskodás-ellátás*, amely alatt a gyermekek ellátása, táplálása, tanítása, testi-lelki védelme értendő, ami minden társadalom számára fontos feladat, továbbá mindez olyan jelentéssel is bír, hogy a gyermekek hozzáférhetnek különféle erőforrásokhoz, legyen szó akár a szeretet, az önbecsülés, vagy a tudás „megszerzéséről”;
- *a védelem joga*, amely nem kizárólag a szülők, hanem mindenki más feladata is egyúttal, aki a gyermekkel bármely módon kapcsolatot létesít;
- *a részvétel joga*, amely magán az aktív, tevéleges cselekvésen túl azt is magában foglalja, hogy a gyermekek szabadon megnyilvánulhatnak, kifejezve érzéseiket, véleményeiket.¹⁷

Végül, de nem utolsósorban szükségesnek tartom megemlíteni a legalapvetőbb szem előtt tartandó szempontot, amely nem más, mint a gyermek *legfőbb érdeke*. A Gyermekjogi egyezmény tekintetében alapvető újtásként jelent meg a gyermek mindenek felett álló érdekének rögzítése, amelynek fontos szegmense, hogy a gyermeket érintő valamennyi tevékenység és döntés meghozatala során figyelembe kell venni.¹⁸ Itt azonban szeretnék egy rövid kitekintést tenni a Gyermekjogi egyezményhez szorosan kapcsolódó Gyermekjogi Bizottság őslakos gyermekekkel kapcsolatos, 11-es számú kommentárjának – amely mind testületi szinten, mind a joganyag tekintetében egy későbbi pontban kerül részletesebb kifejtésre – a gyermek mindenek felett álló érdekével összefüggő szakaszára, amely az érintett érdek értékelése szempontjából hangsúlyozza, hogy figyelembe kell venni az őshonos gyermekek kulturális jogait és azt az igényét is, hogy ezeket csoportjának tagjaival együttesen gyakorolhassa, valamint hogy az őket általánosságban érintő jogszabályok, politikák és programok tekintetében konzultálni kell az őshonos közösséggel, és lehetőséget kell teremteni arra, hogy érdemben részt vehessenek a döntési a folyamatokban.¹⁹

2.2. Gyermekjogok az 1989-es Gyermekjogi egyezmény tükrében

Ahogy fentebb már kifejtésre került, hogy a Gyermekjogi egyezmény értelmében ki is minősül gyermeknek, szükségesnek tartom az elsők között említeni azt a fontos megállapítást, miszerint a szóban forgó egyezmény nem foglal állást abban a kérdésben, hogy a gyermek élete mikor veszi kezdetét; fogantatással vagy születéssel. Azt is mondhatjuk, hogy a részes államoknak a gyermekek jogainak megvalósulása szempontjából van némi

¹⁶ TANOSS ZSUZSANNA: *A családban történő gyermekbántalmazás jogi szabályozásának gyermekjogi szempontú vizsgálata*, Budapest, 2010. (elérhető: http://www.feherlilomegyesulet.hu/tarhely/feherlilomegyesulet/dokumentumok/201605/a_csaladban_torteno_gyermekbantalmazas_jogi_szabalyozasanak_gyermekjogi_szempontu_vizsgalata.pdf, letöltve: 2022.09.05.)

¹⁷ Unicef: *Gyermekjogok*. (elérhető: <https://unicef.hu/gyermekjogok> (Utolsó elérés dátuma: 2022.08.30.)

¹⁸ Lux: i. m. 7.

¹⁹ CRC/C/GC/11: 31.

szabad mozgásterük, hiszen e tekintetben kedvezőbb rendelkezéseket is megállapíthat a hazai szabályozás.²⁰ Véleményem szerint a Gyermejközi Egyezmény 6. cikke adhat egy szilárd vezérfonalat, rendelkezve arról, hogy az egyezményben részes államok elismerik, hogy minden gyermeknek veleszületett joga van az életre, továbbá az említett államok a lehető legnagyobb mértékben kötelesek biztosítani a gyermek életben maradását és fejlődését.²¹

A dolgozat további részében foglalkozni fogok a témám szempontjából legjelentősebbnek tekinthető gyermekjogok részletesebb vizsgálatával, így e pontban eltekintenek ettől; helyette arra hívnám fel a figyelmet, hogy mint az ismeretes, a Gyermejközi egyezmény a gyermekek alapvető jogait részletesen felsorolja, ahhoz rendelve az állam tekintetében fennálló kötelezettségeket. Ennek tükrében e jogokat az alábbi csoportokra oszthatjuk:

- polgári és politikai jogok,
- gazdasági, szociális és kulturális jogok,
- a gyermek különleges védelme a családban, illetve a társadalomban,
- a gyermek speciális védelme, valamint
- gyermekvédelem valamilyen rendkívüli helyzetben.²²

3. ÓSLAKOSOK JOGAIRÓL ÁLTALÁNOSÁGBAN

Az őslakosok helyzete sok esetben igencsak közel esik az általános közvélekedéshez: az átlaghoz képest gyakran alacsony fizikai és mentális egészségügyi állapot jellemzi őket, amely mellett szerepet kap a rasszizmusnak és a diszkriminációnak való kitettség, valamint a kultúrájukból való erőszakos kiszakítás is, amely jelenségek napjainkban is közös tapasztalata lehet az őslakos közösségeknek.²³

Az ENSZ becslései szerint világszerte közel 90 országot érintve, 476 millió őslakos él, a világ mintegy 7000 nyelvének túlnyomó többségét beszélik, és 5000 különböző kultúrát képviselnek.²⁴ Ám pontos számadatokat – még az alkalmazott definíciók különbözőségéből is adódóan – nehézkes, sőt, lehetetlen lenne felmutatni. Ami a gyermekeket illeti, talán a legjelentősebb demográfiai megfigyelés az, hogy az őslakos népek gyakran lényegesen magasabb születési rátát mutatnak, mint a nemzeti népesség egésze, aminek következtében az őslakos népesség általában fiatalabb, és a gyermekek nagyobb arányt képviselnek a népességen belül.²⁵ A szegénységben élő családokban a több gyermek felnevelésének következményeire közvetlenül visszavezethető egészségügyi statisztikák közé tartozik többek között a légzőszervi problémák – mint például a hörghurut vagy a tuberkulózis –, valamint a cukorbetegség, a baleseti sérülések és a halálesetek jelentősen magasabb előfordulási gyakorisága. Emellett azonban az őslakos gyermekek rossz egészségi állapota és túlterheltsége olyan körülmények kölcsönhatásából is ered, amelyek magukban foglalják társadalmi identitásukat és történelmi helyzetüket a gyarmati államban, valamint a szélesebb történelmi, politikai és társadalmi-gazdasági strukturális egyenlőtlenségekben gyökerező tényezők hatását is.²⁶

Az őslakos népek jogai szempontjából az ismert nemzetközi kezdeményezések mellett a nemzeti kormányok szerepe is nélkülözhetetlen, amikor az őslakosok jogainak megóvása érdekében lépnek fel. Ez a

²⁰ Szeibert: i. m. 143.

²¹ Gyermejközi egyezmény: I. rész, 6. cikk.

²² Tanoss: Uo.

²³ BERKES LILLA: *A kanadai multikulturalizmus mint sajátos társadalomszervezési politika és módszer. Létrejötté, alanyi köre, működése és hiányosságai*. PhD értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2020, 269.

²⁴ United Nations: *Addressing Global Challenges with Indigenous Knowledge*. (elérhető: <https://www.un.org/en/academic-impact/we-are-indigenous-addressing-global-challenges-indigenous-knowledge>, letöltve: 2023. 01. 01.)

²⁵ MILLER, MICHAEL: *Ensuring the Rights of Indigenous Children*, UNICEF, Innocenti Research Centre, Innocenti Digest, 11. kiadás, 2003, 8.

²⁶ GERLACH, A., BROWNE, A., SUTO, MELINDA: *A Critical Reframing of Play in Relation to Indigenous Children in Canada*, Journal of Occupational Science, Vol. 21, No. 3, 2014, 247.

szerepvállalás elősegíti többek között az őshonos népek érdemi részvételének előmozdítását mind az őket érintő ügyekben, mind pedig az őket érintő döntéshozatalban, továbbá bizonyos felmérések támogatásával hozzájárul ahhoz, hogy az őslakosok helyzetéről világosabb kép rajzolódjon ki, különösen a gyermekek tekintetében. Ezenfelül kulcsfontosságú az őslakosok jogainak tiszteletben tartását és védelmét biztosító jogszabályok bevezetése, valamint a hatékony végrehajtási és jogérvényesítési mechanizmusok kidolgozása.²⁷

Mindazonáltal kimondhatjuk, hogy az ENSZ Közgyűlésének határozatai a jogok védelme érdekében egyre szélesebb körben vonják be a társadalmat, gyakrabban hivatkozva a civil szektorra, a nem kormányzati szervezetek, az oktatás és a média szerepére, mint korábban. Emellett az ENSZ szervei között is hangsúlyosabb az együttműködés és a tapasztalat, illetve gyakorlatcserre, ideértve az ENSZ emberi jogokkal foglalkozó szerveit is. A nemzetközi közösség tehát felismerte, hogy a béke megóvása végett figyelmet szükséges fordítani a kiszolgáltatott csoportokra is, mint amilyenek a gyermekek, a kisebbségek vagy a nők.²⁸

3.1. A kulturális és kollektív jogok őslakos népekkel összefüggő szegmensei

Amikor az őslakos népekre gondolunk, gyakran társítunk hozzá olyan kifejezéseket, mint amilyen a sokszínűség, a kulturális különbség vagy akár a kisebbség szó; s az sem véletlen, hogy rögtön egy maroknyi emberre asszociálunk vagy hogy csoportként definiáljuk őket. Ebből a hagyományos közvélekedésből kiindulva szeretném közelebről megvizsgálni az őslakos népek kulturális jogainak mivoltát, az őket érintő, s mindezzel szoros összefüggésben álló kollektív jogokkal karöltve.

Az őslakos népek kulturális jogai védelmének hatékonyságát számos jelenség befolyásolhatja, ezek közül talán a legegységesebb probléma, hogy az őslakos, valamint a nem őslakos népek eltérően értelmezik a kultúra fogalmát. Illetőleg jelentékeny tényező az is, hogy a nemzetközi jog a kulturális javakat mindenekelőtt pénzben kifejezhető értékűnek tekinti, szemben az őslakosok nézetével, hiszen számukra a kultúra inkább embertársaikkal, földjeikkel, a növény- és állatvilággal ápoltság eredményeként jön létre, szerintük tehát nem kötődik hozzá kereskedelmi érték. Továbbá ezen jogok alanyaként alapvetően államokat ismernek el és nem csoportokat: az utóbbiból eredeztethető, hogy az őslakos népek kulturális autonómiája igencsak szűk keretek közé szorult.²⁹

Ahhoz viszont, hogy tárgyalni tudjunk róla, szükséges megragadni egy kultúrafogalmat, amely megfelelő kiindulópontként szolgálhat: a kultúra például olyan mentális és fizikai reakciók és tevékenységek összességéeként is definiálható, amelyek a társadalmi csoportok részét képező egyének viselkedését jellemzik egyénileg vagy csoportosan, más csoportokkal és egyénekkel, illetve saját csoportjukhoz tartozó egyénekkel szemben is. Ami kulturálisan elválasztja az egyik közösséget a másiktól, az alapvetően a környezeti és történelmi hatásokra vezethető vissza; minden kulturális csoportnak megvan ugyanis a maga egyedi történelme, amely részben az adott társadalmi csoport saját belső fejlődésére vezethető vissza, részben pedig azoktól a külső hatásoktól függ, amiknek a csoport ki van téve.³⁰

A kollektív jogokra rátérve, annak elismerése a nemzetközi jog és politika egyik legvitatottabb kérdésének számít: egyes nézetek szerint a csoportjogok teljesen ellentétesek a liberális jogok hagyományos megközelítésével, amely az emberi jogokat egyéni jogokként azonosítja. A kulturális tagságról szóló filozofálást a nemzetközi jogászok általánosságban relevánsnak tartják a kollektív jogokról szóló viták szempontjából; az őslakosok követeléseivel kiváló példaként szolgálnak a kulturális tagságra és annak kihívásaira. Habár az őslakosok követeléseivel egyéni jogokat is magukba foglalnak, túlnyomórészt inkább kollektív jellegűek, az önrendelkezéstől kezdve a kulturális jogokig és a földforrásokig. Az őslakos népek

²⁷ Miller: i. m. 20.

²⁸ Szalai: i. m. 43.

²⁹ Marinkás: i. m. 292.

³⁰ Berkes: i. m. 18-19.

gyakran a kollektív jogaik elismerését az identitásuk és közösségeik iránti tisztelet jelének, valamint a túlélésük és fejlődésük egyetlen útjának tekintik.³¹

Az őslakosokat a korábban említett történelmileg ért sérelmeket az államok a közelmúltban orvosolni kezdték: a nemzetközi javaslatok a belső autonómia, valamint a diszkrimináció tilalmának irányába hatnak. Példaként lehet említeni az őslakosok jogairól szóló 2007-es ENSZ nyilatkozatot, amely többek között elismeri a korlátlan önrendelkezéshez való jogot, a tulajdonhoz való elidegeníthetetlen kollektív jogot és a földek, illetve természeti erőforrások feletti uralmat és azok használatát.³²

Megállapítható tehát, hogy a *kulturális tagság* fontos az egyén számára és azt védeni kell; az őslakosok számára a csoport védelmének nyilvánvaló módja a kollektív jogokban keresendő. Ez az őslakos népek szempontjából azt jelenti, hogy joguk van az őket érintő ügyek ellenőrzésére, és arra, hogy csoportként kezeljék életük olyan aspektusait, mint az oktatás, a nyelv és a földek. Ezzel azonban nem minden állam ért egyet. Franciaország például többször hangot adott annak, hogy kollektív jogok nem léteznek a nemzetközi emberi jogi szabályozásban, ám ez nem tükrözheti pontosan a jelenünk nemzetközi jogát: habár az emberi jogi rendszer alapvetően az egyéni jogokra összpontosít, számos esetben a kollektív jogok is elismerésre kerülnek.³³

A kulturális tagság kollektív jogokon keresztül történő védelmének azonban összeegyeztethetőnek kell lennie a nemzetközi jog és az emberi jogok által megnyitott normatív lehetőségekkel; habár az általánosan elismert kollektív jogok listája igencsak rövid, a nemzetközi jog egyre inkább a kulturális csoportok több jogának elfogadása felé halad. Ennek oka többek között az is, hogy ma már a kulturális csoportokat kevésbé tekintik a nemzeti szuverenitást fenyegető veszélynek.³⁴ Mindemellett megállapítható, hogy a kulturális jogokat a nemzetközi jog alapvetően a kisebbségvédelmi mechanizmusokra alapozva védi; az általános emberi jogvédelmi mechanizmusok sokkal kevesebb figyelmet fordítanak rájuk.³⁵

4. ÓSLAKOS GYERMEKEK HELYZETE

Az őslakos gyermekek sok helyütt alapvető ellátáshoz, vízhez, csatornázáshoz és iskolákhoz való hozzáférésre várnak, ám a rezervátumokban élő gyermekek körében is megdöbbentő arányokat mutathat a szegénység. Helyzetük sokszor kilátástalan, ám velük való rossz bánásmód nem minden esetben marad rejtve, s amelynek talán a legközismertebb példája Kanada esete, ugyanis Kanadát mind nemzeti, mind nemzetközi szinten felelősségre vonták már a határaikon belül élő őslakos gyermekek rossz körülményei miatt.³⁶ Ha csak a fentebb említett bentlakásos iskolarendszerre gondolunk, a kanadai történelem e korszakában az őslakosok gyermekkorát az állam strukturálta és ellenőrizte a bentlakásos iskolákba való kényszerített bejárás révén, amelynek elsődleges célja az volt, hogy az őslakos gyermekeket asszimilálja a „fehér társadalomba”. Ez az asszimilációs folyamat olyan szabadságtól és élménytől fosztotta meg az őslakos gyermekeket, mint hogy a barátaikkal és családjukkal a saját nyelvükön kapcsolatokat alakíthassanak ki, és olyan módon játszhatnak, amely tükrözi családjuk hitét, értékeit és helyi ismereteit, valamint hogy mindezt a földjükön és hagyományos területükön, a saját otthonukban is megtehessek.³⁷

Hasonló asszimilációs kísérletek történtek az örökbefogadás területén is. A modern örökbefogadás a hivatásos szociális munkások által a huszadik században bevezetett és irányított innovációk egyike, bár csak a háború utáni időszakban kezdték "örökbe fogadhatónak" tekinteni az őslakos gyermekeket. A gyakran fehér családokban az örökbefogadott őslakos gyermekek új nevet és identitást vettek fel, távol az otthoni

³¹ XANTHAKI, ALEXANDRA: *Indigenous Rights and United Nations Standards. Self-Determination, Culture and Land*. Cambridge University Press, 2007, 13.

³² Berkes: i. m. 260.

³³ Xanthaki: i. m. 29.

³⁴ Xanthaki: i. m. 39.

³⁵ Marinkás: i. m. 284.

³⁶ STEVENSON, ALLYSON: *Child Welfare, Indigenous Children and Children's Rights in Canada*. Rev. Direito Práx., Rio de Janeiro, Vol. 10, N. 02, 2019, 1241.

³⁷ Gerlach, Browne, Suto: i. m. 250.

közösségüktől. Lényegében az örökbefogadás a gyermekeket államilag szentesített családokba integrálta, hogy "megfelelően" kanadai vagy amerikai állampolgárként neveljék fel őket. Alapvető emberi jogi kérdések felvetődése mellett szembetűnővé vált, hogy az őslakos gyermekek és családok közvélemény általi megítélésén sürgősen változtatni kell.³⁸

A Gyermekjogi Bizottság több esetben is megállapította, hogy az őslakos gyermekekkel szembeni széleskörű diszkrimináció, valamint az információhoz, illetve a már korábban tárgyalt gazdasági, szociális és kulturális jogokhoz való hozzáférésük hiánya, ami leginkább aggodalom tárgyát képezi. Továbbá bizonyos területeken töretlenül létezik a gyermekmunka gyakorlata is, amely szintén súlyos kétségekre adhat okot. Mivel a globális erőfeszítések gyakorta a gyermekmunkára összpontosítanak, illetve a gyermekek jogait érintő jogi rendszerek kidolgozását sürgetik, elkerülhetetlen annak valószínűsítése, hogy a valóban kizsákmányoló gyermekmunka egyre inkább a sötét zónába kerüljön. Alappal feltételezhető ugyanis, hogy a legnagyobb valószínűséggel azok a gyermekek érintettek ebben, akiket egyébként is hátrányos megkülönböztetés ér: az őslakos és törzsi közösségekhez tartozó gyermekek³⁹, így e kritikus pontra mindenképpen szeretnék visszatérni a későbbiekben.

A Gyermekjogi Bizottság mellett szeretném kiemelni továbbá Az ENSZ Őslakosok Kérdéseivel Foglalkozó Állandó Fórumát (UNPFII; továbbiakban: Állandó Fórum), amely különös figyelmet fordít az őslakos gyermekekre és fiatalokra egyaránt. 2003-ban a második ülészakának alkalmával központi tárgykörévé tette az *őslakos gyermekek és fiatalok* témáját, azóta pedig rendszeresen ajánlásokat fogalmaz meg a területet érintően. Az Állandó Fórum megbízatásának megfelelően – amely szerint szakértői tanácsadást végez és ajánlásokat tesz – az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa (ECOSOC), az ENSZ rendszere és mások számára, az őslakos gyermekek és fiatalok helyzetének kiemelésével lényegében felhívta a figyelmet az őslakos gyermekek és fiatalok helyzetére, és cselekvésre szólította fel a tagállamokat, ezáltal tekintélyes és nélkülözhetetlen szerepet vállalva az őslakos gyermekek helyzetének megfelelő irányba terelésében.⁴⁰

Mindemellett azonban számos nemzetközi megállapodás szentel külön figyelmet az őslakos népekre, amely rendelkezések tekintetében, a különféle szempontból eredő megkülönböztetések, azaz a diszkrimináció tilalmára építve hangsúlyozzák a gyermekek jogai, illetve érdekei védelmének szükségességét. Látni kell, hogy egy különösen sérülékeny csoport tagjairól van szó, hiszen a nem megfelelő bánásmód számos irányból veszélyeztetheti őket.

4.1. Az őslakos gyermekek jogai a Gyermekjogi Egyezmény vonatkozásában

A Gyermekjogi egyezmény vonatkozásában – témám szempontjából – az elsők között említendő az azon szakaszok, amelyek a diszkrimináció tilalma köré épülnek. Így a részes államoknak tiszteletben kell tartaniuk, valamint biztosítaniuk kell a joghatóságuk alá tartozó gyermekek számára a jelen egyezmény által nevesített jogokat *minden megkülönböztetés nélkül*. Ez azt jelenti, hogy egyetlen gyermeket sem érheti hátrány a faja, színe, neme, nyelve, vallása, politikai vagy más véleménye, nemzeti, nemzetiségi vagy társadalmi származása, vagyoni helyzete, cselekvőképtelensége, születési vagy egyéb helyzete végett; ennek érdekében pedig az államoknak meg kell tenniük a megfelelő lépéseket, hogy a gyermekek hatékony védelemben részesülhessenek bármely formában jelentkező megkülönböztetéstől és megtorlástól.⁴¹ Továbbá az egyezmény arról is rendelkezik – már konkrétan nevesítve az őslakossághoz tartozó gyermekek körét –, hogy azokban az államokban, amelyekben nemzetiségi, vallási és nyelvi kisebbségek, illetve őslakosságból származó személyek léteznek, az őslakossághoz vagy az említett kisebbséghez tartozó gyermek nem fosztható meg attól a jogától, hogy saját kulturális életét élje, vallását vallja és gyakorolja, illetőleg csoportjának többi tagjával

³⁸ Stevenson: i. m., 1257.

³⁹ LARSEN, PETER BILLE: *Indigenous and Tribal Children: Assessing child labour and education challenges*. International Labour Organization, Child Labour & Education Working Paper, 2003, 25.

⁴⁰ United Nations: *Recommendations on Indigenous Children and Youth*. (elérhető:

<https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/mandated-areas1/children-and-youth/recs-children-youth.html>, letöltve: 2023.01.20.)

⁴¹ Gyermekjogi egyezmény: I. rész, 2. cikk, 1.-2. pont.

együtt saját nyelvét használja.⁴² Az érintett cikk emellett eklatáns példája annak, hogy az őslakosságot, ezen belül természetesen az őslakos gyermekeket ért és érő, súlyos diszkriminatív környezet igenis indokolja, hogy ezen személyek köre elkülönült rendelkezés tükrében is védelemben részesüljön.

E pontban mindenképpen szükségesnek tartom megemlíteni a gyermekek fegyveres konfliktusba történő bevonásáról szóló, a Gyermek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyvet is, hiszen maga a kiragadott problémakör jelentős részben az őslakos származású gyermekek érintettségéről árulkodik. A jegyzőkönyv egyéb mellett arra hívja fel a részes államokat, hogy biztosítsák, a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek ne legyenek toborozhatóak kötelezően fegyveres erőikbe, továbbá a részes államok emeljék fel a személyek hazai fegyveres erőikbe történő önkéntes toborzásának legalsó korhatárát. Lényeges tehát, hogy a toborzás ne legyen erőszakos vagy kikényszerített, azonban ahol mégis lehetővé teszik a tizennyolc év alattiak toborzását, bizonyos óvintézkedéseket tegyenek meg az alábbiak biztosítása érdekében:

- a) az ilyen toborzás valóban önkéntes legyen;
- b) az ilyen toborzás a személy szülei vagy törvényes gyámjai tájékoztatáson alapuló beleegyezésével történjen;
- c) ezen személyek teljesen tisztában legyenek az ilyen katonai szolgálathoz fűződő kötelezettségekkel; továbbá
- d) ezen személyek hiteles bizonyítékot nyújtsanak életkorukról a hazai katonai szolgálatba történő felvételüket megelőzően.⁴³

Maga a Gyermekjogi egyezmény érthető okokból már szűkebb körben jeleníti meg e problémakört, említve azt, hogy a nemzetközi humanitárius jog szabályai, illetve az általuk nyújtott védelem fegyveres konfliktus esetén a gyermekek tekintetében is irányadó, továbbá fókuszba helyezi a tizenötödik életévet: az azt be nem töltött személyek lehetőleg ne vegyenek részt közvetlenül az ellenségeskedésben, illetőleg a fegyveres erőkhöz való besorozásukra se kerüljön sor. Mindezek előmozdítása érdekében az államoknak minden lehetséges intézkedést meg kell tenniük; védelemben és gondozásban részesítve e különleges helyzetben lévő gyermekeket.⁴⁴

A katonáskodás miéртjére egyébként következtethetünk abból a tényből is, hogy az őslakos és törzsi népek jellemzően határ menti területeken élnek, illetőleg ezek a területek sok esetben különböző felkelő mozgalmaknak adnak otthont, így hát a militarizáció gyakran előforduló jelenségnek számít. A témakörrel kapcsolatban ugyan korlátozottan áll rendelkezésre releváns dokumentáció, ennek ellenére néhány országból vannak arra utaló jelek, hogy az őslakos és a törzsi gyermekeket gyermekkatonaként vagy segítőként toborozzák például a felkelésellenes mozgalmakban.⁴⁵

Hasonlóan problematikus a *gyermekmunka* jelensége, amely ugyan a modern gondolkodásmódban visszaszorulni látszik – tekintettel arra, hogy ezen intézmény már sok helyütt jogszabályi korlátok közé van szorítva –, mégis a mai napig léteznek olyan területek és közösségek, ahol a gyermekmunkások foglalkoztatásának természetessége a mindennapok része. Ezzel összefüggésben rendelkezik úgy a Gyermekjogi egyezmény, hogy a részes államoknak védelemben kell részesíteniük a gyermekeket a gazdasági kizsákmányolással szemben, valamint tenniük kell arról, hogy a gyermekek semmiféle kockázattal járó, iskoláztatásukat veszélyeztető, egészségükre, fizikai, szellemi, lelki, erkölcsi vagy társadalmi fejlődésükre ártalmas munkára ne legyenek kényszeríthetők; szabályozva többek között – mindennek előmozdítása érdekében – az alkalmaztatáshoz szükséges legalacsonyabb életkort, a munkaidőt és az alkalmaztatási feltételeket.⁴⁶ Továbbá a gyermekeket érintő kényszermunka kiemelt jelentőségét mutatja az is, hogy az utóbbi évtizedekben számos ILO-egyezmény született a gyermekekről szóló foglalkoztatás tárgyában.

⁴² Gyermekjogi egyezmény: I. rész, 30. cikk.

⁴³ 2009. évi CLX. törvény a gyermekek fegyveres konfliktusba történő bevonásáról szóló, a Gyermek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv megerősítéséről és kihirdetéséről, 2.-3. cikk.

⁴⁴ Gyermekjogi egyezmény: I. rész, 38. cikk, 1.-4. pont.

⁴⁵ Larsen: *i. m.* 12.

⁴⁶ Gyermekjogi egyezmény: I. rész, 32. cikk.

Kiemelendő az *oktatáshoz való jog* is, amelynek megvalósulása több aspektusból szemlélve is jelentőséggel bír az őslakos gyermekek vonatkozásában: mivel körükben gyakori a társadalmi kirekesztettség és a diszkrimináció, az oktatáshoz való jog "multiplikátor" hatása különösen fontos a kirekesztés és marginalizáció körforgásának megtörése vagy állandósulása szempontjából, továbbá azért, hogy lehetővé teszi a különféle értékek és a kultúra átadását, az oktatás kulcsfontosságú szerepet játszik a kisebbségek és az őslakos népek kultúrájának megőrzésében is.⁴⁷ Az oktatáshoz való jog természetesen a Gyermekjogi egyezményben is kiemelt figyelmet kap, hangsúlyozva e jog gyakorlásának fokozatos, az esélyegyenlőségen alapuló gyakorlását. Az alapfokú, a középfokú, valamint a felsőoktatásra vonatkozó alapvető rendelkezések mellett érdekesebb, miszerint a részes államoknak minden alkalmas intézkedést szükséges megtenniük annak érdekében, hogy az iskolai fegyelmet *a gyermeknek mint emberi lénynek a méltóságával összeegyeztethetően* alkalmazzák, továbbá, hogy elősegítsék és előmozdítsák a nemzetközi együttműködést az oktatásügy területén, különösen annak érdekében, hogy *megszüntessék a tudatlanságot és az írástudatlanságot az egész világon*, és megkönnyítsék a tudományos és technikai ismeretek megszerzését, valamint a korszerű oktatási módszerek megismerését, ebben a tekintetben különösen figyelembe véve a fejlődő országok szükségleteit.⁴⁸ Mindazonáltal az államok kötelezettségei általában összetettebbek az őslakos népek oktatáshoz való jogának megvalósításával kapcsolatban, ugyanis az oktatási rendszerek létrehozása és irányítása az őslakos közösségek teljes körű bevonását és beleegyezését feltételezi. Ez olyan sajátos döntéshozatali folyamatokat igényel, amelyek figyelembe veszik az őslakosok hagyományait magában a folyamatban is.⁴⁹

Általánosságban véve is helyesnek gondolom azt a megállapítást, hogy az előbb részletezett kérdéskörök egyik fajsúlyos közös pontja, hogy nem áll rendelkezésre elegendő információ róluk. A megnevezett jogok valós érvényesülési arányáról konkrét számadat vagy statisztika aligha lelhető fel, habár pozitívum, hogy a már korábban említett Állandó Fórum már 2003-ban, második ülészaka alkalmával tett ajánlásában rendszeres jelentéstételt javasolt az ENSZ azon szervei számára – ide sorolható például az Egészségügyi Világszervezet (WHO), az Egyesült Nemzetek HIV/AIDS elleni közös programja (UNAIDS), az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO) vagy az Egyesült Nemzetek Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) –, amelyek tevékenysége hatással van az őslakos gyermekekre és fiatalokra. Ezen jelentések lényegi vonásává tette, hogy olyan információkat részletezzenek és értékeljenek, amelyek az őslakos fiatalokat érintő, illetve velük kapcsolatos programokon belül elért eredményekről szólnak.⁵⁰ A hiány tehát azon információk tekintetében jelentős, amelyekkel e szervek valójában gazdálkodni tudnak; amelyeket véleményem szerint azoknak az államoknak kéne biztosítani, illetve szolgáltatni, amelyek területi fennhatósága alatt az adott őslakos közösség él.

4.2. A Gyermekjogi Bizottság tevékenysége az őslakos gyermekek tekintetében

Korábban már többször utalást tettem a Gyermekjogi Bizottság (továbbiakban: Bizottság) jelenlétére és tevékenységére a gyermekek, így egyúttal az őslakos származású gyermekek vonatkozásában; ezúttal azonban fontosnak tartom, hogy e pont alatt röviden, de bemutassam magát a szóban forgó testületet is:

A Bizottság egy olyan tizenhét független szakértőből álló testület, amely a Gyermekjogi egyezmény részes államok általi végrehajtását ellenőrzi, továbbá figyelemmel kíséri az egyezményhez kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyvek végrehajtását is. Ennek részeként minden részes állam köteles rendszeresen jelentést tenni a Bizottságnak, amelyeket a testület aztán megvizsgál, végül maga is megfogalmazza az aggályait, illetve ajánlásait az érintett állam felé. Ellenőrzési tevékenységén kívül közzéteszi többek között egyes emberi jogi

⁴⁷ SEDLETZKI, VANESSA: *Fulfilling the right to education for minority and indigenous children: Where are we in international standards?* State of the World's Minorities and Indigenous Peoples, Minority Rights Group International, 2009, 43.

⁴⁸ Gyermekjogi egyezmény: 28. cikk.

⁴⁹ Sedletzki: i. m. 51.

⁵⁰ United Nations: Uo.

rendeletek tartalmának értelmezését, valamint általános vitákat is szervez. A Bizottság Genfben ülésezik, és általában évente három ülést tart.⁵¹

Vitathatatlan, hogy a Bizottság joggyakorlata nélkülözhetetlen fontosságú, mára már széles körben hivatkozott és alkalmazott, és habár nyilvánvaló, hogy több, tőle független megállapodás, avagy állásfoglalás született témaköröm tekintetében, dolgozatom tartalmi kereteire tekintettel mégis csupán az említett Bizottság 11-es számú, az őslakos gyermekekről és az egyezmény által garantált jogokról szóló, 2009-es általános kommentárjához (továbbiakban: CRC/C/GC/11) nyúlnék, górcső alá véve egyes olyan részleteit, amely jelen írás szempontjából a legrelevánsabbnak tűnhetnek.

Az szóban forgó általános kommentár – a Gyermekeket érintő egyezményrel összhangban – az elsők között hangsúlyozza a diszkriminációmentesség igényét, kimondva, hogy a részes államoknak kötelezettségük, hogy a joghatóságuk alá tartozó valamennyi gyermek jogait mindenfajta megkülönböztetés nélkül biztosítsák. Alapvető fontosságú, általános érvényű elvről van szó, amelyből következik, hogy az őshonos gyermekeknek elidegeníthetetlen joga van a megkülönböztetéstől való mentességhez, hatékony védelmük érdekében pedig az államoknak biztosítaniuk szükséges, hogy a diszkrimináció tilalma valamennyi hazai jogszabályban megjelenjen, és közvetlenül alkalmazható, valamint az igazságügyi és közigazgatási szervek révén megfelelően ellenőrizhető és érvényesíthető legyen.⁵²

A Bizottság is felismerte azon tény is, miszerint az őslakos gyermekek tekintetében magas a csecsemő- és gyermekhalandósági arány, gyakori az alultápláltság, valamint a betegségek megjelenése is, továbbá aránytalanul nagy számban élnek mélyszegénységben, mindezek pedig nyilvánvalóan jelentősen csökkentik a gyermekek túléléshez és fejlődéshez való esélyeiket. Ennek vonatkozásában a Bizottság kihangsúlyozta, hogy a részes államoknak különleges intézkedéseket kell hozniuk annak biztosítására, hogy az őslakos gyermekek élvezhessék a megfelelő életszínvonalhoz való jogot, továbbá megfelelő anyagi segítséget és támogatási programokat szükséges biztosítaniuk, különösen a ruházat, a lakhatás és a táplálkozás tekintetében.⁵³

ZÁRÓ GONDOLATOK

Az őslakos népek, s ezen belül is az őshonos gyermekek jogainak előmozdítására, mint ahogy láthattuk is, számos kezdeményezés indult, illetve van folyamatban, továbbá a változásra való törekvés is pozitív tendenciát mutat, azonban azt is szükséges észrevenni, hogy a probléma széleskörben közel sem megoldott, sőt, egyes területeken súlyos következményeket indukál. Máig tehát kritikus pont, hogy az őslakos gyermekek jelentős része nem fér hozzá a megfelelő szintű egészségügyi ellátáshoz, elégséges mennyiségű vízhez vagy a kiegyensúlyozott táplálkozáshoz való lehetőséghez. Számukra a gyermekkor, mint olyan, értelmezhetetlen. Többünknek pedig elképzelhetetlennek tűnhet egy olyan világ, ahol gyermekek a mindennapjaikért küzdenek, a megélhetésükért kényszerülnek munkavégzésre vagy a túlélésükért ragadnak fegyvert; holott a jelenünk részét képezi. Úgy gondolom, hogy átfogó megoldást elsősorban ott lehet találni, s főként ott kell elsőként megvalósítani, ahol a jelenség forráspontja van: amíg nemzeti szinten hiányzik a törekvés és a változtatni akarás, az adott állam területén lévő őslakos és törzsi népeknek minden téren nélkülözniük kell.

FORRÁSJEGYZÉK:

Szakirodalom:

- [1.] BERKES Lilla: *A kanadai multikulturalizmus mint sajátos társadalomszervezési politika és módszer. Létrejött, alanyi köre, működése és hiányosságai*. PhD értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2020.

⁵¹ CRC: *Introduction to the Committee*. (elérhető: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/introduction-committee>, letöltve: 2022.07.20.)

⁵² CRC/C/GC/11: 23.

⁵³ CRC/C/GC/11: 34.

- [2.] GERLACH, A., BROWNE, A., SUTO, Melinda: *A Critical Reframing of Play in Relation to Indigenous Children in Canada*. Journal of Occupational Science, Vol. 21, No. 3, 2014.
- [3.] KÖRTVÉLYESI Zsolt: *Az őslakos népek jogai*. In: Pro minoritate, 2009.
- [4.] LARSEN, Peter Bille: *Indigenous and Tribal Children: Assessing child labour and education challenges*. International Labour Organization, Child Labour & Education Working Paper, 2003.
- [5.] MARINKÁS György: *Az őslakos népek védelmének aktuális jogi kihívásai*. PhD értekezés, Miskolci Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2016.
- [6.] MILLER, Michael: *Ensuring the Rights of Indigenous Children*, UNICEF. Innocenti Research Centre, Innocenti Digest, 11. kiadás, 2003. (Elérhető: <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest11e.pdf>, letöltve: 2022.12.12.)
- [7.] SEDLETZKI, Vanessa: *Fulfilling the right to education for minority and indigenous children: Where are we in international standards?*, State of the World's Minorities and Indigenous Peoples, Minority Rights Group International, 2009.
- [8.] STEVENSON, Allyson: *Child Welfare, Indigenous Children and Children's Rights in Canada*. Rev. Direito Práx., Rio de Janeiro, Vol. 10, N. 02, 2019.
- [9.] SZALAI Anikó: *Same Target from Different Angles? Anti-discrimination, Protection of Minorities and the Rights of Indigenous Peoples in the UN*. Pécs Journal of International and European Law, 2014/1.
- [10.] SZEIBERT Orsolya: *Családi jog*. ELTE Eötvös Kiadó, második, átdolgozott kiadás, Budapest, 2019.
- [11.] TANOSS Zsuzsanna: *A családban történő gyermekbántalmazás jogi szabályozásának gyermekjogi szempontú vizsgálata*. Budapest, 2010. (Elérhető: http://www.feherliliomegyesulet.hu/tarhely/feherliliomegyesulet/dokumentumok/201605/a_csaladban_torteno_gyermekbantalmazas_jogi_szabalyozasanak_gyermekjogi_szempontu_vizsgalata.pdf, letöltve: 2022.09.05.)
- [12.] XANTHAKI, Alexandra: *Indigenous Rights and United Nations Standards. Self-Determination, Culture and Land*. Cambridge University Press, 2007.

Jogforrások:

- [13.] 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről
- [14.] 1989. évi 169. sz. Egyezmény a bennszülött és törzsi népekről a független országokban
- [15.] 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
- [16.] 2009. évi CLX. törvény a gyermekek fegyveres konfliktusba történő bevonásáról szóló, a Gyermek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv megerősítéséről és kihirdetéséről
- [17.] A Gyermekjogi Bizottság 11-es számú, az őslakos gyermekekről és az egyezmény által garantált jogaikról szóló általános kommentárja (2009) (CRC/C/GC/11)
- [18.] 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- [19.] Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (elérhető: <https://www.coe.int/hu/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version->, letöltve: 2022.09.01.)

Internetes források:

- [20.] CRC: *Introduction to the Committee*. (elérhető: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/introduction-committee>, letöltve: 2022.07.20.)
- [21.] Merriam-Webster: *Definition of indigenous*. (elérhető: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/indigenous#other-words>, letöltve: 2022.07.20.)
- [22.] IJOTEN: *Kisebbségek*. (elérhető: <https://ijoten.hu/szocikk/kisebbssegek>, letöltve: 2022.08.30.)
- [23.] LUX Ágnes: „A gyermekek jogai” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András) (elérhető: <http://ijoten.hu/szocikk/agyermekek-jogai>, letöltve: 2022.10.12.)
- [24.] TÓTH Mihály: *Az „őslakos népek” fogalmának jogi tartalmáról és a nemzeti kisebbségek anyaországuk létezésén alapuló megkülönböztetéséről* (2020) (elérhető: <https://kmf.uz.ua/hu/az-oslakos-nepek-fogalmanak-jogi-tartalmarol-es-a-nemzeti-kisebbssegek-anyorszaguk-letezesen-alapulo-megkulonbozteteserol/>, letöltve: 2022.07.20.)
- [25.] Unicef: *Gyermekjogok*. (elérhető: <https://unicef.hu/gyermekjogok>, letöltve: 2022.08.30.)

- [26.] United Nations: *Addressing Global Challenges with Indigenous Knowledge*. (elérhető: <https://www.un.org/en/academic-impact/we-are-indigenous-addressing-global-challenges-indigenous-knowledge>, letöltve: 2023.01.01.)
- [27.] United Nations: *Recommendations on Indigenous Children and Youth*. (elérhető: <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/mandated-areas1/children-and-youth/recs-children-youth.html>, letöltve: 2023.01.20.)

